

GAMLA LUND-NYTT

NUMMER 2 2017

Sista delen av lasarettsminnen från Hagbard Isberg, sjukhuspräst i Lund från 1904. **Sidan 2**

Fortsättningen på Per Scholtz hågkomster från Lunds skolor. **Sidan 5**

Minne från domkyrko-branden 1808 återfunnen. Silversked på auktion. **Sidan 7**

Ett lärt och latinkunnigt fruntimmer

Anna Maria Lenngrens råd till sin kära dotter, som hon inte hade, *Med läsning öd ej tiden bort Vårt kön så föga det behöver* hade inte hörsammats hos familjen Friis i Odense. En av döttrarna, Lyche Sophia, född 1699, debuterade redan som 18-åring som lärd skaldinna. Hon hamnade i Lund och blev mer känd än sin man, professor Ernst von Bildstein.

Om detta akademikerpar, glömt sen länge, berättade arkivarie Fredrik Tersmeden på Gamla Lunds februarimöte.

"The Good Education", Jean-Siméon Chardin, c. 1753

Lyches far var en av Odenses rikaste borgare och han kostade på sina döttrar en bildande fostran. Lyches debut var en lång hyllningsdikt till kungen, delvis skriven på latin. Senare skrev hon ett förlovningskväde till Christian VI där hon briljerade med att växla mellan danska, tyska franska, latin och forngrekiska. Hennes alster trycktes på det kungliga tryckeriet och hon uppmärksammades av sin samtid. Hon var ett lärt fruntimmer.

Fadern som avancerat till borgmästare hamnade i onåd hos kungen och engagerade sig i dyrbara rättsprocesser vilket slutade med att han blev ruinerad. Lyche fick plats som guvernant hos barnen till Fredrik Trolle på Trolleås. Hon skulle framförallt undervisa barnen på franska och

hennes tjänstetitel var "fransyska". Som informator anställdes Gustaf Ernst von Bildstein. Han var son till en officer men hade själv valt den akademiska banan och var docent i teologi, vitterhet och europeiska språk i Lund. Ljuv musik uppstod på slottet mellan dessa två och de gifte sig 1736.

Professor Sjuskägg

Ernst von Bildstein var en lärd och begåvad man men han tackade nej till många erbjudanden, bl a hovpredikant och olika kyrkoherdetjänster. År 1750 fick han en professur i teologi i Lund och under en period var han också universitetets rektor. Till hans egenheter hörde att han odlade och ansade en komplicerad ansiktsbehåring vilket gav honom namnet professor Sjuskägg.

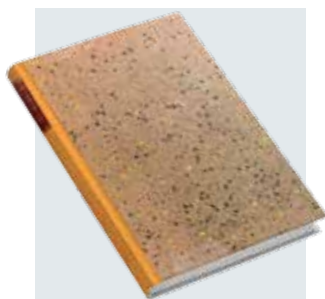
Hustru Lyche dog 1747. Åren dessförinnan hade hon varit engagerad i en brevväxling med en avlägsen släkting i Danmark, Christian Eilschov, där de bl. a. utbytte kunskap och åsikter om vad som var korrekt latinsk grammatik. Hennes lärdom och litterära verk gav henne länge en plats i 1700-talets uppslagsböcker. Men sedan har fru Lyche glömts och hon saknas helt i det 2000–2001 utgivna fyrbandsverket Dansk kvindebiografisk leksikon! Paret hade en dotter Christina Lyche som liksom sin mor var lärd och rikt begåvad. Namnet Lyche lever vidare i generationer. Så var t.ex. Lycke Sofia Sommelius, född 1805, en av de första kransflickorna vid den årliga doktorspromotionen vid universitetet.

SOLVEIG STÅHL

Interiör från barnkliniken i Lund, första halvan av 1900-talet Foto: Otto Ohm. Sydsvenska Medicinhistoriska Sällskapet

Lasarettsminnen

Fortsättning på utdrag ur minnesboken "Så var det" (1959) av Hagbard Isberg som var sjukhuspräst i Lund från 1904.

För dem som på den tiden låg på ett läns-lasarett sådant som Lunds, var det inte alltid så lätt att ha kontakt med sina hem. Kommunikationerna var inte då som nu, och flertalet patienter kunde inte nå de sina per telefon. Åtskilliga kunde inte heller meddela sig skriftligen med hem och anhöriga. Därför var det uppskattat, om pastor erbjöd sig att skriva ett eller annat brev, där de förtroendefullt kunde tala om vad de hade på hjärtat.

Avdelningen för veneriskt sjuka låg i en tvåvåningsbyggnad vid Paradisgatan, med sal för männen i den nedre och för kvinnorna i den övre våningen. Den kvinnliga salen besökte jag endast en gång och då med sköterskan. Det stod klart för mig att här hade såsom pastor inte mannen utan kvinnan sin givna uppgift. Det syntes mig upprörande att ingen bredvid sjukvården tog sig an dessa kvinnor och att de lämnades vind för våg efter vård, överlämnade åt polisens tillsyn – i hemförsamlingen.

Inte utan intresse var mitt första besök på den manliga salen på kurhuset. Flertalet patienter vistades uppe. Deras förvåning över att få ett besök av "pastorn" var märkbar. Alla föreföll reserverade. Jag hälsade på dem och snart var samtalet i gång. Jag undrade om inte dagarna blev långa för dem och frågade vad de sysslade med för att få tiden att gå. Jo, visst kunde dagarna bli långa. De hade ju inte annat att göra än att läsa dagens tidningar, och därutöver satt de och talade med varann om ditt och datt. Jag frågade om de skulle vilja låna några böcker av mig. Jo, det ville de gärna. Jag gick upp i min bostad och plockade ut från min bokhylla en och annan bok, som skulle kunna intressera dem: Onkel Toms stuga, Sven Hedins resa genom Asien, Björnstjerne Björnsons berättelser och några till. Nu var stämningen frigjord och vi talade lite om de böcker jag överlämnade. Jag lovade återkomma om någon tid med nya böcker. Men ingen av dem jag först hade lämnat fick jag tillbaka. De var ännu inte lästa av alla, och så kom det ju ständigt nya patienter, som nog

gärna ville läsa dem, menade de. Med tiden blev mina utlånade böcker så tummade och slitna, att jag inte mer kunde placera dem på mina bokhyllor. Därmed var min tanke väckt att försöka anskaffa ett lånbibliotek för sjukhusets olika avdelningar.

Det stod klart för mig att jag vid valet av böcker måste ta hänsyn dels till sjuka på olika avdelningar dels till olika åldrar, intressen och utbildningsgrader, kanske till män och kvinnor o.s.v. Jag sökte professor Ribbing för att få råd. Han blev intresserad och lovade mig göra en förteckning på lämpliga böcker. Den vittnade om hans otroliga beläsenhet ävensom om att han hade slagrutan. Hans förslag för kurhusets patienter var böcker om äventyrliga färder på fjärran hav, upptäcktsresor och skildringar av världar östan om sol och västan om måne. Det blev inte svårt att få ihop det erforderliga penningbeloppet genom hänvändelse till industriella företag i länet med cirkulär undertecknade av chefsläkarnas fruvar. En katalog över böckerna trycktes och i varje sal placerades en sådan. Unga damer skötte om utlåningen. De skulle själva vara förtrogna med böckerna och något så när förstå att bistå patienterna med råd ifråga om bokval.

Jag minns en episod kanske 15 år efter mitt första besök i den manliga salen i kurhuset. Jag reste med nattsnälltåget från Stockholm till Lund eller Malmö. När vi hade passerat Hässleholm, lämnade jag min kupé och stod i korridoren. Ett stycke från mig stod en medpassagerare. Efter en stund kom han fram till mig:

”Ursäkta, det är ju pastor Isberg, vi har träffats en gång förr, det är nu längesen.”

Jag kunde inte erinra mig, att jag hade sett honom förr.

”Jo, vi träffades en gång på Lunds lasarett”. Han sänkte rösten: ”Jag vårdades på kurhuset och var där den gången, då pastorn hälsade på oss och lånade oss några böcker. Nu vill jag tacka pastorn för det.. Förut hade det varit så, att när vi hade lagt oss om kvällarna, låg vi och berättade historier för varann om sådant som vi hade varit med om, och det var sannerligen inte några fina historier. Men sen vi hade fått de där böckerna, brukade vi ha högläsning på kvällarna. När vi hade lagt oss, låg vi och talade om det lästa, tills salsljuset hade blivit släckt. Och alla tyckte att det var betydligt trevligare.”

Fattigvården

Under mina lasarettår kom mitt synfält på fattigvårdens område att vidgas och jag fick också en smula inblick i den dåtida sociala barnvården. Vad jag såg var stundom olustigt och i våra ögon fast otroligt. Den svenska fattigvårdens historia är en beklämmande historia om mänskligt lidande. Några minnesbilder har dröjt kvar.

I ett rum på kirurgen med endast 3, kanske 4 bäddar låg en 30-årig kvinna, Ingrid, från landsbygden. Hon led av cancer. Läkarna gjorde vad göras kunde för att lindra hennes plågor. En förmiddag kom sköterskan för den avdelningen och knackade på min dörr och talade upprörd om att de var där för att hämta Ingrid. Hon hade blivit utskriven, och sköterskan hade fått veta, att hon skulle föras till församlingens fattigvård, där hon inte kunde få någon som helst sakkunnig vård av läkare eller sköterska. Hon bad mig komma för att avstyra hämtningen. Läkarna var upptagna av operationer och männen sa sig inte vilja vänta. Jag skyndade dit, talade om vem jag var, fick bestyrkt att Ingrid inte kunde förvänta behövlig vård, och bad dem vänta, tills de kunde få tala med läkaren. Det svar jag fick var: ”Är det kanske pastorn, som kommer att betala kalaset.” Ingrid fick några klädesplagg på sig, bars ut, lades på en arbetsvagn och kördes bort.

En förmiddag stod en man vid en bädd på ”medicinen” och tog mått med en hopfällbar måttstock på patienten som låg där. Tillfrågad vad han gjorde, svarade han, att han tog mått till kistan, eftersom de gjorde såna billigare hemma i hans församling än i Lund.

Vistelsen på lasarettet var en lycklig tid för en del. De fick ju vård, de fick vid behov det som lindrade deras plågor, de röntevänlighet av läkare, sköterskor och patienter, ingen hänsyn togs till att de var fattiga.

På barnsjukhuset

Stundom tog jag några planscher med mig och gick till barnsjukhuset för att låta barnen där se och höra något som kunde fånga deras intresse. Men där kunde jag se, hur ”engelska sjukan”, vållad av vanvård, kunde vanställa ett barn. Där låg ett och annat barn från undermåliga fosterhem. Det hände också att

professor Hildebrand barmhärtigt tog emot ett barn, när dess ensamställda mor blev intagen på "medicinen" eller "kirurgen". Och för 5-6-7-åringar var det en stor upplevelse att få komma dit från ett fattigt hem. En jul berättade översköterskan för mig, att de, som vanligt, på lillejulaftons kväll, när barnen kommit till ro, hade klätt den stora granen med glitter och ljus och allehanda pynt och fört in den i salen. På julaftons morgon, innan barnen vaknade, hade ljusen tänts, varefter personalen hade lämnat salen

Hagbard Isberg föddes 1880 i Malmö och dog 1960. Han blev student i Lund 1898, avlade teoretisk-teologisk och praktisk-teologisk examen 1902 och prästvigdes 1903. sjukhuspräst i Lund från 1904. På bilden från 1952 syns hustrun Anna till höger. Foto: Sydsvenskan/Bilder i Syd.

för att gå till andra sysslor. Då hördes om en stund ett barn ropa på översköterskan, som genast skyndade in. I sin bädd satt en 5-6-års jänta med stora vidöppna ögon och pekade bort mot den tända granen och ropade: "Se! Se! Jag har kommit till himmelen i natt!" – En sådan härlighet hade fattigmansbarnet aldrig förr sett. – En middagsstund gick jag upp till ögonavdelningen för att tala med en patient. När jag kom upp, fann jag syster Annie stå där och gråta. Jag frågade henne vad som hade hänt. Hon svarade: "De har hämtat 'Hugo'." 'Hugo' var en pojke om cirka 8-10 år. Han hade genom något knallpulver fått ena ögat förstört. Det gällde att rädda det andra ögat. Han var från ett annat län, där det inte fanns någon ögonspecialist. Fattigvården i hans hemförsamling stod för kostnaderna. Nu hade "de" kommit och talat om att de inte ville stå för vidare utgifter och därför fordrade att få pojken utskrivnen. De hade fått veta risken: förlorad eller nedsatt syn på andra ögat, men det var väl inte så farligt – kostnaderna hade redan varit stora nog.

Döden för den fattige

Lunds lasarett var känt för sina skickliga läkare och många sökte sig dit,

också från andra län. För anhöriga och vänner kunde det vara svårt att ofta besöka en sjuk där. Järnvägsförbindelserna var kanske inte så goda, bussar och bilar var något man inte visste om. På den tiden var det många som fick vända på slanten. Om sjukdomen gick in i ett allvarligt skede, så att läkarna höll före, att det snart nog led mot slutet var det ju rimligt att någon anhörig kom och stannade kvar. Men det kunde bli förbundet med nästan oöverkomliga svårigheter. – En statare, "Eskilsson", från nordvästra Skåne, var intagen för cancer och opererad. Jag talade med honom åtskilliga gånger. Det var tydligen ett gott förhållande mellan honom och hans hustru. De hade minderåriga barn och synnerligen smått om det. Det lät sig inte göra för henne att komma och se till honom. Hans tillstånd försämrades hastigt och hustrun blev underrättad. Hon måste låna pengar för resan och kom. Redan natten efter hennes ankomst kom nattsköterskan och väckte mig och undrade, om jag ville komma och göra hustru "Eskilsson" sällskap, där hon satt vid mannens bädd. Det led mot slutet och hon kände sig nog bra ensam. Hustrun och jag satt alltså där på salen på var sin sida om bädden, omgivna av skärmen. Framemot kl. 3 avled "Eskilsson". Efter en halvtimme hade vi att bryta upp. Men var skulle hon nu ta vägen? I den sinnesstämning hon nu befann sig skulle hon få vandra på gatorna 4-5 timmar, tills tåget gick? Hon fick då disponera mitt ena rum. Vi talade om hur hon tänkte ordna med begravningen. Hon sa sig helst vilja ha mannen begravnen hemma i församlingen, eljest fick hon ju komma tillbaka och vara med på begravningen i Lund. Men det blev nog svårt, hon hade ju inte kläder till det och det blev kanske också svårt att få pengar till ännu en resa. Med ett morgontåg återvände hon hem. Några dagar därefter hade jag att jordfästa mannen i lasarettets kapell! Lasarettets vaktmästare var den ende närvarande. Fattigvården hade meddelat kontoret att det var enklast, att "Eskilsson" blev begravnen i Lund. Och hustrun hade skrivit, att det inte hade lyckats henne få ordnat så, att hon kunde närvara.

Patienten och hans anhöriga var ett problem, som inte var tillräckligt uppmärksammat, men i hög grad förtjänt att bli det.

Per Scholtz skolminnen, del 2

ELEV I LUNDS SKOLOR 1954 - 1966

Wulffs hade från höstterminen 1957 börjat med undervisning även för femte klass och man kan nog säga att skolan och lärarna inte hade någon vana vid lite mera obstinata elever. Jag och Stephan Tarras blev relegerade ganska omgående för allmän ohörsamhet och jag vet inte vilka metoder våra föräldrar använde för att vi skulle få stanna kvar.

Skolan hade förutom slöjdläraren Hilding Johnsson på Katedralskolan enbart kvinnliga lärare. Alla elever fick premier och när en av oss var så pass okunnig att han inte platsade till något premium uppfann lärarna ett nytt sådant till "Klassens trevligaste elev". Vi andra blev förvånade, han nöp flickorna både här och där och var bufflig. Han blev dock med tiden en mycket trevlig och uppskattad person, tyvärr död i förtid.

Av lärarna är det inte så många jag minns. Fröken Wulff bodde runt hörnet i Stenbocksgatan och var bland oss mest känd för att hennes far var med i det jaktlag som i början av förra seklet sköt den sista vargen i Skåne på Falsterbo Ljung.

Många har säkert sett det svartvita foto där en samling grosshandlartyper poserar kring en död varg. I efterhand har det bl.a. sagts att det döda djuret var en förvildad schäfer som höll till på Ljungen.

En annan lärare som jag har positiva minnen av var Gertrud Hemmel. Hon var en utmärkt pedagog och mycket omtyckt. Hennes svärfar, Sven Hemmel, var teckningslärare på Katedralskolan och han illustrerade därutöver Ture Sventon böckerna med figurer som Ture Sventon, Ville Vessla och matthandlaren Omar med reservpistolen.

Höstterminerna avslutades med en tillställning i Folkets Hus där eleverna på olika sätt fick visa upp sina färdigheter och under min tid regisserades dessa av Jan Hemmel, make till vår lärare.

Enhetsskolan – ny skolform

Efter sjätte klass var det dags att söka till realskola/högstadium i enhetsskolan. Den realskola som var kvar i Lund var Spyken och dit räckte inte mina betyg. Jag fick istället börja på enhetsskolan, en helt ny skolform och vi lokaliserades

till flickskolan vid Allhelgona Kyrkogata. Skolan kallades även samrealskolan eller Lindebergsskolan. När jag gick där fanns det fortfarande kvar några flickskoleklasser. Flickskolan var en utbildning som redan på 50-talet var ur tiden, den gav behörighet till vissa sjukvårds- och hushållsutbildningar men inte mycket mer.

Enhetsskolan var ett ganska kortlivat utbildningsexperiment, som efter några år ersattes av grundskolan. Men lärarna var dåligt informerade och många gånger inte med på båten. Läromedlen var med något undantag helt nya och ofta försenade. Lärarna i gemen var negativa till den nya skolformen och i några fall gick detta ut över oss elever. Det var inte roligt. Allt var dock inte dystert, under alla tre år hade jag Nils Tage Lundahl som klassföreståndare och han var en stor humanist som i de flesta lägen höll oss elever om ryggen. När han inte gjorde det så skulle vi inte hållas om ryggen. En i många avseenden motpol till Lundahl var skolans vaktmästare Malte Brandt. Ofta arg men ändå en bon man. Jag tror att han tillhörde en syskonskara med flera framstående socialdemokrater i Lund. Han var van vid ganska välartade flick- och realskoleelever men hade nu att hålla ordning på flera klasser med lätt normlösa enhetsskoleelever. Han lyckades med detta med en kombination av bister uppsyn och ett rättvist uppträdande mot oss.

Tvärs över Allhelgona Kyrkogata låg en brädgård omgiven av ett högt plank och i planket var liksom infällt en kiosk. Den ägdes och drevs av en kvinna som kallades Amanda i buren. Om hon verkligen hette Amanda eller det bara var ett öknamn vet jag inte. Hon var barsk och man tog inga pennor med henne. Hennes kundunderlag var elever från Allhelgonaskolan, anställda vid UB och sjukhuset, människor på väg till eller från järnvägen samt boende i området. Utanför nästan alla större skolor i Lund fanns det en liten affär eller kiosk som sålde go-

dis och cigaretter till eleverna. Och Socialstyrelsen gjorde ingenting.

Idrott i Lund

I de tidiga tonåren var idrotten en stor sak i mitt liv. Själv presterade jag aldrig något idrottsligt men vi hade i Lund under denna tid två bra handbollslag, ett fotbollslag som kunde blivit bra om inte MFF värvat alla lovande spelare och sist men inte minst tre världsmästare i lite udda grenar.

Om jag börjar med de senare så hade vi en frisör mitt emot Katedralskolan som fyllde sitt fönster med hiskeliga prisbucklor som han vunnit vid olika tävlingar runt om i världen. Nummer två var en biljardspelare som höll till i salongen bakom Folkets Hus och som aldrig kallades för annat än "varldmästaren" när han visade sig på stan. Den tredje var en man som ägnade sig åt en idrott som kallas "casting". Med fiskespö och rulle skulle man kasta så långt som möjligt, eller kasta med så stor precision som möjligt. Man såg honom ofta träna på Centrala Idrottsplatsen.

Den stora sporten i Lund var och är handboll, med två lag som under flera decennier tillhörde den svenska eliten. Nu är detta historia sedan ett av dem, H 43, under senare år ramlat rätt genom seriesystemen och nu knappast finns kvar annat än som minne för gamla nostalgiker. För mig var det H 43 och orsaken var enkel. Mor handlade hos Holmgrens snett emot Ståket och när förstemannen där, Carl Erik Widerberg, öppnade eget följde hon med. Tillsammans med en annan försteman hos Holmgrens öppnade han Franzen och Widerberg i Bankgatan. Förutom att det var en bra slakteriaffär gav det mig tillgång till autografer från alla spelare i H 43. En annan H 43 spelare, Harry Winberg, hade jag som gymnastiklärare innan han lämnade Lund för ett jobb som fritidschef i en kommun i östra Småland.

Vid mötena mellan H 43 och LUGI i Idrottshallen var det i allmänhet fullsatt och då hörde det till spelet

att när speakern tillkännagav antalet åskådare i högtalaren skulle det vara två mer än vad brandkåren tillät. Civil olydnad redan då.

Till Spyken

Inför gymnasievalet hade jag hyggliga betyg och kunde komma in på Spyken, reallinjen, som var mitt önskemål. Döm om min förvåning när jag fick besked att jag kommit in på Katedralskolan, denna pluggskola som jag ville undvika. Efter lite bråkande med skolkontoret ändrade de beslutet och jag kom in på Spyken. Senare fick jag veta att skälet för det första beslutet var att Katedralskolan var helstatlig och därför slapp Lunds stad att betala terminsavgift för sina elever.

Grönekatan, med en bit av Katedralskolan till höger. Äldre vykort.

Spyken var halvstatlig och därför fick staden betala en avgift för elever som gick där. Min blivande hustru var från Svedala och elever därifrån och förmodligen även från andra kommuner utan eget gymnasium fick varje termin betala en avgift till skolan. Vaktmästaren gick runt i klassrummen och hämtade de elever som skulle betala. De fick följa med och betala på rektorsexpeditionen.

Många elever från mindre kranskommuner gick på Katedralskolan och man kunde varje skoldag se dem vandrande från järnvägen över Bantorget till Lilla Fiskaregatan och sedan Grönekatan ner mot skolan. Den senare gatan kallades även i folkmun "Via Preventiva" eftersom det fanns två kondomaf-

färer på gatan. En av dem var lite speciell; makarna Skoog drev vars sin affär i ett litet numera rivet hus snett emot Strindbergshuset. Mannen sålde kondomer med tillhörande samt naturisttidningar i den norra affären medan kvinnan som hette Hedvig i förnamn sålde samlarfri märken i den södra affären. Hon lär ha varit känd i samlarkretsar.

Spykens rykte

Skolgången gick uselt, jag klarade inte matematiken och fysiken. Under de månader jag gick där på höstterminen förstod jag egentligen ingenting av dessa ämnen och slutade till jul. Tanken var att jag skulle läsa upp ämnena och sedan tentera i augusti. Så blev det men resultaten blev inte bättre och jag fick inse att det bara var att gå om klassen, denna gång på allmänna linjens sociala gren. Här gick det bättre och efter tre år avlade jag studentexamen med hyggliga betyg.

Spyken var då en halvstatlig skola med i vissa kretsar dåligt rykte. Det påstods att man i vart fall före kriget skulle kunna ha köpt en studentexamen där. Hur detta praktiskt skulle ha gått till har jag aldrig fått reda på. Examenssystemet var ju det samma som fram till slutet av 60-talet med nationella student-skrivningar och censorer. Men ryktet var ihärdigt och ännu idag kan jag få höra något i stil med att "där kunde man ju köpa sin studentexamen".

I äldre tider ägdes skolan till en del av vissalärare och jag vet inte om man med generösa donationer till kollegiet kunde bana väg för en lyckad examen. En orsak till detta rykte kan annars vara det system med "stukklass" som fanns på Spyken. Detta innebar att svaga elever inte släpptes upp på våren utan fick gå en termin extra och tog studenten till Lucia. Terminsavgiften i Stuk var förhöjd men eleverna var bättre förberedda och klarade i allmänhet sin examen. Kanske var det detta som låg bakom ryktet om examensköp.

Spyken hade tidigt vuxenstudentande. Nu är det vanligt men då

var det inte många skolor i Sverige som tog emot gymnasie-studerande som passerat den normala åldern. Många av dessa elever gick på skolans tvååriga gymnasium. Det finns en skröna om far och dotter som båda samtidigt var elever på Spyken och som besökte en restaurang med alkoholutskänkning. Sådant var enligt läroverksstadgan inte tillåtet och någon gjorde en rektorsanmälan. Fadern fick en erinran medan dottern klarade sig ty hon var i målsmans sällskap.

Rektor med hörapparat

Rektor var Nils Kjellman, en vänlig och human person som var hörsel-skadad varför man fick tala högt och tydligt till honom.

Första lektionen varje måndag ägnades åt en populärvetenskaplig föreläsning i varierande ämnen. Jag minns en docent som berättade om luftföroreningar, inget som det normalt talades om på 60-talet. Som exempel visade han skioptikonbilder på lungorna från dels en 40-årig Londonbo, storrökare som avlidit i hjärtslag i en bilkö vid 40-års ålder, dels en 70-årig norsk fjällbonde som blivit ihjälstängad av sin tjur. Skillnaden i färg på lungorna var avskräckande och avhöll mig med några års undantag från att röka. Vid ett annat tillfälle hade vi ett religiöst samfund som presenterade sina läror. Rektor Kjellman anade väl vad som komma skulle och sedan han hälsat gästerna välkomna satte han sig i sin stol på podiet och stängde av hörapparaten. Vi elever fick sedan 30 minuters helvetes predikan så att vi hukade i bänkarna. När det hela var över reste sig rektor Kjellman, satte diskret på hörapparaten och tackade för en intressant presentation.

Elever på Spyken hade förmånen av många lärare som på olika sätt var stora personligheter. Vi hade ibland också akademiska lärare som ”knäckte” på Spyken och deras annorlunda pedagogik var värdefull att ha i bagaget vid fortsatta studier.

PER SCHOLTZ

En av de fem belönings-skedar som delades ut som tack efter att Domkyrkan brunnit 1808.

Foto: Uppsala Auktionskammare.

Belönings-skedar till brandsläckare

Lunds Domkyrka drabbades av brand i det södra tornet den 5 november 1808. De fem män som gjorde de största uppoffringarna för att släcka branden belönades av kyrkorådet med en förgylld silversked. Nu har en av dessa fem skedar återfunnits och ger oss inblick i en för Lunds Domkyrka och Lund spännande historia.

Brand utbröt i det södra tornet av Lunds Domkyrka den 5 november 1808. Anledningen har sagts vara att tornväktare Nils Håkansson varit ovarsam. Det har berättats att branden var så kraftig att blyplattorna på tornet började smälta. Några personer hade lagt märke till röken och tagit sig fram till torningången som anlagts från den dåvarande kyrkogården. De lyckades inte finna någon nyckel och därför höggs dörren sönder. Tillströmmande stadsborska ha hjälpt till att langa vatten till tornbetäckningen genom vindeltrapporna. Vatten hissades också upp utifrån. I litteraturen berättas att det var några personer som tog större risker än andra genom att stående på brinnande bjälkar ha hindrat eldens härjningar. Fem medborgare ska ha belönats av Lunds Domkyrka med var sin förgylld silversked vid den strax efterföljande julaftonen.

En anteckning om gåvan finns i domkyrkorådets protokoll från den 18 januari 1809 (paragraf 6). Domkyrkorådet inkallade de ”personer, som vid eldsvådan i tornet visat rådhets och mod för att än ytterligare mottaga domkyrkorådets tacksamhet därför, sedan de likväl bekommit en äkta förgylld silvermatsked.”.

Den sked som nu återfunnits gavs till snickaren Nils Otterström (född i Stoby 1/10 1768, död i Lund 15/2 1854). Förutom Nils Otterström mottogs skedar av färgarelärodrängen Jöns Aspegren, hökaren Tufwe Högstedt, timmergesällen Petersson samt urmakare Ola Olsson. Förutom varsin förgylld sked fick de också fritt bänkutrymme för sina hustrur i kyrkan.

Skedar har varit vanliga som bröllopsskedar, dopskedar och belönings-skedar. Under 1700- och 1800-talen var belönings-skedar ett sätt att visa uppskattning för en viss prestation eller för lång och trogen tjänst. Sådana belönings-skedar var då ofta grave-rade med information om vem som givit gåvan och varför samt uppgift om vem mot-tagaren var. En typ av belönings-skedar var vanligt förekommande och gavs för ett utfört arbete som gjorts bättre än väntat. Inte sällan ser man skedar som givits till brukssmeder för ”överjärn”.

Den sked som Nils Otterström fick är gjord av en känd silversmed i Lund, Jacob Gyberg. Skeden som är 22 cm lång och väger nära 80 gram är stämplad 1807 och bär på skaftets framsida gravyren ”N. Otterström”. Skaftets frånsida bär gravyren ”Till Rådige och i faran oförskräkte Medborgare som räddade Domkyrkan wid Eldsvådan den 5 November 1808”.

Om tornväktaren Nils Håkansson berättas att han dömdes att ersätta skadorna.

MARTIN BROTHÉN

Källor: Carl Georg Brunius (1854) Nordens äldsta metropolitankyrka eller historisk och arkitektonisk beskrifning om Lunds domkyrka. Andra boken. Kyrkans förbättringar och märkvärdigheter under Lutherska tiden, s. 406.

Gamla Lund årskrift 1951:87, 2004:9, 1951:35, 1958:73,96, 1966:181

Domkyrkorådets protokoll den 18 januari 1809 (paragraf 6).

Bengtsson, Bengt (1979) Gammalt silver – ur Kulturens samlingar, Stockholm: Icas Förlag.

Posttidning B

Avs.
Föreningen Gamla Lund
Box 1234
221 05 Lund

Kulturportal Lund

Att **Skissernas museum** återinvigdes i januari 2017 gick självklart inte Kulturportal Lund förbi. I en artikel berättas om hur museet växt och utvecklats.

Domkyrkoforum fyllde fem år och vi berättar om vägen fram till att det kunde byggas.

Diskussion blev det också om **Kulturmerjeriet**. Läs om striden på 1970- och 80-talen och vad som blev i det gamla mejeriet.

En artikel blev det också om utställningen på Historiska museet om **konsten på Peder Winstrups tid**.

Med anledning av en nyskriven text om **Sankt Lars historia** har vi sammanställt allt annat som vi har om Sankt Lars: tre filmer, texter om Sankt Lars kyrkogård och om några som bodde där som patienter – konstnären Carl Fredrik Hill, cyklisten m.m. Wilhelm Hedemann-Gade och översättaren av klassisk persisk poesi Eric Hermelin.

Antalet artiklar om Lundaprofiler blir bara fler. Nu har vi skrivit om **Hedvig** och **Ingeborg Tegné**r liksom om apotekaren och kommunpampen **Fredrik Montelin**.

Hedvig Tegnér

Den tidigare bibliotekschefen Kerstin Osborne spelade en viktig roll för tillkomsten av biblioteksbyggnaden på Sankt Petri kyrkogata.

Tonsättaren Sten Broman fick också en profiltext och det fick även kompositören och körledaren Otto Lindblad.

Kulturportal Lund berättar på internet om Lunds historia och kulturarv. Adressen är www.kulturportal.lund.se. Kulturportalen är också en förening där man bli stödmedlem för 100 kronor om året. Plusgironumret är 493933-6.

Ingrid Nathéll
Kulturportal Lund

Det händer

Måndag 24 april kl 19.00
Pingstkyrkan, Stora Södergatan 25
Årsmötesförhandlingar

Därefter berättar K. Arne Blom, Jan Hjärpe, Per Rydén och Gunnar Stensson om den till hösten kommande årsboken "Lund söderut".

Mötet avslutas med en stunds gemenskap med cider och tilltugg.

Lördag 6 maj kl. 9.30 – ca 17.00
Byn, stationssamhället och staden – vårutfärd till Eslöv!

Första anhalten är Västra Sallerups kyrka som visas av historikern Sten Skansjö; före järnvägstiden var Eslöv en ordinarie by i Västra Sallerups socken. Därefter besöker vi Eslövs stadsmuseum, där journalisten Eve Olsson möter upp för att ge oss en introduktion. Sedan vandrar vi genom centrala Eslöv till det berömda Medborgarhuset – ett arkitektoniskt mästerverk från 1957 ritat av Hans Asplund. Här äter vi först en lunchbuffé (kl 12-13) innan vi får en dryg timmes visning av den mycket speciella byggnaden. Kl. 14.30 lämnar vi Medborgarhuset för en bussrundtur i Eslöv, då vi får beskåda några av Eslövs pärlor. Vår ciceron på bussen är Eve Olsson. På vägen tillbaka till Lund stannar vi till på Bränneriets Gård för eftermiddagskaffe.

Samling vid turisthållplatsen på Bangatan utanför ICA Malmborgs, där bussen avgår kl 9.30. Priset för utfärden är 330 kronor. Då ingår – förutom bussresan och alla visningar – lunchbuffé i Medborgarhuset och eftermiddagskaffe på Bränneriets Gård. Biljetter (55st) säljs på kansliet 18-28 april. Det går också bra att ringa och boka biljett (046-12 12 65) från kl 9.00 tisdagen den 18 april.

Onsdag 3 maj kl 17.30-18.15 och 18.30-19.15
Från engelsk prinsessa till arbetarbarn

En stadsvandring för barn om barn förr i tiden i Lund

Guide: Monika Lennartsson som är

auktoriserad Skåneguide och har en universitetsexamen i arkeologi och skandinavistik.

Följ med på en upptäcktsresa genom staden och få reda på hur barn levde förr. Vi berättar om en prinsessa som kom från ett annat land och om professorsdöttrarna Fredrika, Ida och Emma. Du får även höra om Niels sista resa och Johns uppväxt hos snälla mostrar. Hur bodde barnen? Vad lekte de med? Vi besöker spännande platser och lär oss samtidigt mer om Lunds historia. Turen startar och avslutas vid Drottens Kyrkoruin.

Ålder: Barn (målgrupp 10-12 år).

Gruppstorlek: Max. 15 barn per tillfälle och en medföljande vuxen per barn.

Träffpunkt: Föreningen Gamla Lund, Drottens Kyrkoruin, Kattesund 6A, 221 05 Lund.

Övrigt: Visningen är gratis. Anmälan senast den 28/4.

Anmälan och information: Föreningen Gamla Lund, Tel. 046-12 12 65 eller gamlalund@telia.com

Nu kan du SWISHA din betalning till Gamla Lund!
Swish-nummer: 123 422 78 07

Gamla Lund-Nytt utges av Föreningen Gamla Lund

Redaktör: Jenny Sjökvist

Ansvarig utgivare: Erik Larsson

Föreningens postadress:

Box 1234. 221 05 Lund

Besöksadress: Kattesund 6 A

e-post: gamlalund@telia.com

Telefon : 046-12 12 65

Hemsida: www.gamlalund.se

Intendent: Ulla Holmér

Kanslitider: måndag-onsdag 9-13,

torsdag 9-18 samt fredag 9-13

Bg: 325-1675, Swish: 123 422 78 07

Medlemsavgift: 250 kr

Familjemedlem: 60 kr

Företagsmedlem 1000 kr

Tryck: KEPA Tryck AB, Kävlinge